

Από την αρχή του πολέμου (5 Οκτωβρίου), μονάδες εθελοντών προσκόπων είχαν κάνει απόβαση στη Χαλκιδική και την ελευθέρωσαν σε λιγότερο από είκοσι μέρες καθώς οι τουρκικές φρουρές δεν ήταν σε θέση να αμυνθούν αποτελεσματικά. Στις 24, ελευθερώθηκε και η Νιγρίτα. Στις 27, οι πρόσκοποι ελευθέρωσαν την Ελευθερούπολη και ενώθηκαν με τη δύναμη που είχε κυριεύσει τη Θεσσαλονίκη.

Όσο η κύρια ελληνική δύναμη ήταν απασχολημένη με τη Θεσσαλονίκη, μια μεραρχία (η 5^η) προσπάθησε να προχωρήσει βόρεια για να προλάβει να μπει στο Μοναστήρι πριν από τους Σέρβους. Κατέλαβε το Αμύνταιο και τη Βεύη αλλά δέχτηκε αιφνιδιαστική επίθεση και, μετά από μάχη ολόκληρης μέρας (21 Οκτωβρίου), υποχώρησε στο Αμύνταιο έχοντας χάσει 168 νεκρούς, 196 τραυματίες και δέκα αιχμάλωτους. Νέα τουρκική επίθεση (23 του μήνα) αποκρούστηκε. Τρίτη (ξημερώματα 24

ης Οκτωβρίου), ανάγκασε την ελληνική δύναμη σε άτακτη υποχώρηση ως την Κοζάνη.

Στις 29 Οκτωβρίου, ο ελληνικός στρατός χωρίστηκε σε τρία μέτωπα, ανατολικό με σκοπό την περιφρούρηση της Θεσσαλονίκης και τη διεύρυνση του ελληνικού εδάφους και κεντρικό και δυτικό με θέατρο επιχειρήσεων τη Δυτική Μακεδονία. Ως τις 10 Νοεμβρίου, το ανατολικό είχε κυριεύσει τα εδάφη ως τη λίμνη Δοϊράνης και τη Γευγελή στα βόρεια, ως τον Στρυμόνα στα ανατολικά. Στο κεντρικό μέτωπο, οι Έλληνες συνάντησαν αντίσταση στις 4 Νοεμβρίου, στην περιοχή της Αρνισσας. Μετά από ολιγόωρη μάχη, οι Τούρκοι υποχώρησαν. Την ίδια μέρα, στο δυτικό μέτωπο, σκληρή μάχη δόθηκε στην περιοχή του χωριού Κόμανο, στον δρόμο από την Κοζάνη προς την Πτολεμαΐδα. Οι Έλληνες έχασαν 359 νεκρούς και τραυματίες αλλά οι Τούρκοι αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν. Στις 7 Νοεμβρίου, μέρα που οι Σέρβοι έπαιρναν το Μοναστήρι, ο ελληνικός στρατός απελευθέρωνε τη Φλώρινα.

Οι Σέρβοι πληροφόρησαν τους αξιωματικούς του ελληνικού στρατού ότι η τουρκική φρουρά στο Μοναστήρι δεν παραδόθηκε αλλά υποχώρησε στην Κορυτσά. Με γοργή κίνηση, οι ελληνικές δυνάμεις προχώρησαν κι ελευθέρωσαν την Καστοριά (10 Νοεμβρίου), ενώ ένα τμήμα εισχώρησε βαθιά στα βόρεια με σκοπό να παγιδέψει τους Τούρκους της Κορυτσάς. Δεν πρόλαβε. Ο κύριος τουρκικός όγκος, περίπου 40.000 άνδρες, κατέβαινε ήδη στα Γιάννενα, όταν οι Έλληνες ολοκλήρωσαν την κύκλωση. Η τουρκική φρουρά προσπάθησε έξοδο (29 Νοεμβρίου) αλλ' αποκρούστηκε. Την επόμενη βδομάδα, ο ελληνικός στρατός ξεκίνησε την εκκαθάριση των τουρκικών εστιών αντίστασης στην περιοχή. Στις 6 Δεκεμβρίου 1912, ένα ελληνικό απόσπασμα έμπαινε στην Κορυτσά. Η απελευθέρωση της ακριτικής πόλης γιορτάστηκε μ' ενθουσιασμό σ' ολόκληρη τη χώρα. Όμως, ένα χρόνο αργότερα (στις 17 Δεκεμβρίου 1913), η Κορυτσά επρόκειτο να παραδοθεί, μαζί με ολόκληρη τη Βόρεια Ήπειρο, ελληνική συνεισφορά στο νέο κράτος της Αλβανίας.

Οι δυο τουρκικές μεραρχίες, που μπόρεσαν να ξεφύγουν από την ελληνοσερβική μέγγενη, πρόλαβαν να ενωθούν με τον υπερασπιστή των Ιωαννίνων, Εσάτ πασά. Στις 26 Νοεμβρίου, χτύπησαν αιφνιδιαστικά τους Έλληνες και τους τσάκισαν στον Δρίσκο της Πίνδου, όπου δρούσε κι ένα σώμα Γαριβαλδινών, που αποδεκατίστηκε. Ανάμεσα στους νεκρούς ήταν κι ο Κερκυραίος ποιητής Λορέντζος Μαβίλης, βουλευτής (1911) και αγωνιστής δημοτικιστής. Είχε γεννηθεί το 1860.

Στις 29 Νοεμβρίου, ελληνική αντεπίθεση ανάγκασε τους Τούρκους να ξανακλειστούν στο οχυρωμένο Μπιζάνι, ενώ οι Έλληνες είχαν ήδη πάρει την Παραμυθιά. Την 1^η Δεκεμβρίου, οι ελληνικές δυνάμεις, που έρχονταν από την Καστοριά, έφτασαν στην περιοχή κι ενίσχυσαν αυτές που βρίσκονταν εκεί από την αρχή του πολέμου. Πέρασαν δυο βδομάδες με αιμαχίες. Μοναδική μεταβολή ήταν το πάρσιμο ενός υψώματος (Αϊ Λιας) από τους Τούρκους. Στις 16 Δεκεμβρίου, οι εχθροπραξίες μπροστά στο Μπιζάνι διακόπηκαν καθώς ο χειμώνας χτυπούσε τρομερός. Θα ξανάρχιζαν στις 7 Ιανουαρίου του 1913, μεθεπομένη της ναυμαχίας στη Λήμνο.

Οι επιχειρήσεις των Σέρβων:

Οι Σέρβοι άργησαν να προχωρήσουν, όταν κηρύχθηκε ο πόλεμος. Ο στρατάρχης τους, Ραντομίρ Πούτνικ, μόλις ο στρατός του πέρασε τα σύνορα, είχε να αντιμετωπίσει τη σθεναρή άμυνα των Αλβανών που μάχονταν για λογαριασμό της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Η τελική νίκη εναντίον τους του πήρε μερικές ημέρες ώσπου να έρθει αλλά του άνοιξε διάπλατα τον δρόμο για το Κουμάνοβο όπου οι Τούρκοι άντεξαν 72 ώρες (9 - 11 Οκτωβρίου 1912). Από τον Νότο, ανέβαιναν οι Έλληνες, ενώ, από τις 10 του μήνα, οι Σέρβοι είχαν πάρει και το Νοβιπαζάρ. Ο μόνος δρόμος που απέμενε στον τουρκικό στρατό ήταν να υποχωρήσει σε Μοναστήρι και Περλεπέ. Οι Σέρβοι κυρίευσαν τα Σκόπια (13 Οκτωβρίου) και ξεκαθάρισαν όλη την περιοχή ως το Μοναστήρι, όπου η μάχη ξεκίνησε την 1^η Νοεμβρίου. Στις 5, οι Τούρκοι το εγκατέλειψαν για να μην κυκλωθούν καθώς από τον Νότο ο ελληνικός στρατός προχωρούσε ακάθεκτος.

Με την είσοδό τους στο Μοναστήρι, στις 7 Νοεμβρίου, οι Σέρβοι είχαν ολοκληρώσει όλους τους αντικειμενικούς στόχους προς τη μακεδονική πλευρά. Η προσοχή τους στράφηκε στην

Αδριατική, τη μοναδική πια ελπίδα τους για διέξοδο στη θάλασσα. Ο δρόμος ήταν ανοιχτός, καθώς οι Μαυροβούνιοι κυρίευσαν το Ιπέκ (18 Οκτωβρίου) στην παλιά Σερβία και κατηφόριζαν για τη Σκόδρα. Η εκεί πολιορκία συναντούσε και την απεγνωσμένη αντίσταση Αυστριακών και Ιταλών, που με κανέναν τρόπο δεν ήθελαν να δουν τους Σέρβους να αποκτούν λιμάνια στην Αδριατική.

Η σερβική επέλαση ήταν σφοδρή κι ακαταμάχητη. Στις 15 Νοεμβρίου, πήραν το Δυρράχιο. Στις 17, τα Τίρανα. Και στις 18, το Ελβασάν. Ως τις 20, η σημερινή βόρεια Αλβανία είχε περάσει στα χέρια τους, ενώ, στον Νότο, οι Έλληνες κατείχαν ήδη τη Βόρεια Ήπειρο.

Η βουλγαρική δράση:

Στα 1912, η Αδριανούπολη είχε τη φήμη απόρθητης πόλης. Ειδικοί Γερμανοί μηχανικοί είχαν επιβλέψει την ενίσχυση των κάστρων της. Και η Αδριανούπολη, σύμφωνα με το σχέδιο των συμμάχων, βρισκόταν στον δρόμο του βουλγαρικού στρατού. Ο στρατάρχης Μιχαήλ Σαβόφ, όμως, είχε την έμπνευση να περάσει τα βουλγαρικά στρατεύματα από τα άγρια βουνά, να παρακάμψει τον οχυρωμένο μπελά και να βρεθεί βορειανατολικά στις Σαράντα Εκκλησιές, πιάνοντας τους Τούρκους στον ύπνο. Αμύνθηκαν από τις 9 ως τις 11 Οκτωβρίου, οπότε αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν προς την Κωνσταντινούπολη, στο Λουλέ Μπουργκάς (βυζαντινή Αρκαδιούπολη). Ο βουλγαρικός στρατός τους πρόλαβε. Η νέα μάχη (15 - 20 του μήνα) κατέληξε σε συντριπτική ήττα των Τούρκων που υποχώρησαν ακόμα πιο πίσω, στην Τσατάλτζα. Από εκεί, η Κωνσταντινούπολη απείχε μian ανάσα. Ο διάδοχος Κωνσταντίνος πρότεινε να ενισχύσει τους Βουλγάρους με δυο ελληνικές μεραρχίες, ώστε να ανοίξει ο δρόμος για το καίριο χτύπημα. Αρνήθηκαν να έχουν συνέταιρο στα κέρδη κι άρχισαν στενή πολιορκία. Οι Τούρκοι είχαν έτσι όλον τον καιρό να ενισχύσουν την άμυνά τους μεταφέροντας πυροβόλα από τα Δαρδανέλια. Όταν, στις 20 Νοεμβρίου, σήμανε ανακωχή, οι Τούρκοι ήξεραν πως θα κρατούσαν οριστικά δική τους την Κωνσταντινούπολη. Μέσα σε δυο μήνες, η Τσατάλτζα είχε γίνει αληθινά απόρθητη κι άντεξε από τις 21 Ιανουαρίου 1913, οπότε ξανάρχισαν οι εχθροπραξίες, ως τη λήξη του πολέμου. Εκείνη που δεν άντεξε, ήταν η Αδριανούπολη. Με τη βοήθεια σερβικών δυνάμεων, που έφτασαν στην περιοχή από τα τέλη του Ιανουαρίου, οι Βούλγαροι την πήραν (13 Μαρτίου 1913). Στο ενδιάμεσο χρονικό διάστημα, είχαν πάρει Νευροκόπι, Δεμίρ Χισάρ, Σέρρες, Ραιδεστό, Δράμα και Ξάνθη. Οι Τούρκοι της Μακεδονίας βρισκόνταν αποκομμένοι. Στις 31 Μαρτίου, υπογράφηκε μονομερής τουρκοβουλγαρική ανακωχή.

(τελευταία επεξεργασία, 6.5.2009)